

VERSLAG VAN DEN KAPITEIN DER INFANTERIE K.N.I.L. DR. J.M. SOMER, BETREFFENDE ZIJNWERKZAAMHEDEN NA DE CAPITULATIE VAN HET NEDERLANDSCHE LEGER.

G.S. Krijgsgeschiedenis
Bureau D

Sectie: XII No. 622/A 110

Datum ingek.: 5/6/80 w.p.

Datum beantw.:

Rapporteur was voor den oorlog werkzaam bij Sectie III a van den Generalen Staf, op het Algemeen Hoofdkwartier te 's-Gravenhage. Hij was daar belast met het studiebureau van den Buitenlandschen Inlichtingendienst en was in het bijzonder verantwoordelijk voor de sectie Duitschland.

Reeds voor de capitulatie, toen ik te IJmuiden vertoefde als commandant van een compagnie recruten, belast zijnde met het verzamelen van gevangen genomen parachutisten en het transport van dese krijgsgevangenen naar Engeland,¹⁾ werd op sectie III a de geheele inventaris verbrand of vernietigd. Den dag voor de capitulatie keerde ik van IJmuiden te 's-Gravenhage terug, waar nog slechts Kapitein Römer aanwezig was²⁾. Van sectie III a waren Overste v. d. Plassche, Kapitein Schoonenberg, Res. Kap. Ubaghs en de Res. le Luitenant Fikkert en van Helvoort naar Engeland vertrokken. Kapitein Römer heeft met mij en den Res. Kap. Baetink gezorgd, dat van Sectie III a niets in de handen van de Duitschers is gevallen.

Na de capitulatie heb ik voor Generaal Winkelman en voor Generaal Baron van Voorst tot Voorst verschillende opdrachten uitgevoerd naar Zeeland en Limburg en werd ik met eenige andere officieren van den Inlichtingendienst belast met opdrachten, teneinde te onderzoeken in hoeverre en in welke mate in Nederland tijdens de oorlogsdagen verraad in het spel is geweest.

Voor dit doel hield ik onderzoeken te Rotterdam met den toenmaligen Hoofddoelcommissaris van Politie Mr. Einthoven, Schiedam, Gennep (wegens het niet laten springen van de brug bij Oeffelt) en in verschillende ziekenhuizen, waar gewonde militairen verpleegd werden, o.a. in het Zuidernieuwziekenhuis te Rotterdam en het ziekenhuis Westeinde te 's-Gravenhage. Ook Kapitein Römer werd met dergelijke onderzoeken belast (o.a. over de schietpartij bij het flatgebouw hoek Javastraat-Zeestraat te 's-Gravenhage en vele gevallen waarbij burgers door militairen waren doodgeschoten en schadevergoeding geëischt werd.)

Onze rapporten werden ingediend bij Kolonel Koot, Hoofd van Sectie III d, die den dienst van Generaal Fabius Hoofd van Sectie III had overgenomen.

- 1) Deze krijgsgevangenen werden door mij ingescheept op het S.S. "Protheus", nadat de "Westland" was weggebombardeerd en de "Remsselaer" op een mijn was geloopt. Er is in Nederland nooit bekend geworden, of het transport is aangekomen. Commandant van het dekkingsdetachement was de Luitenant der mariniers Lieftinck.
- 2) Ook Kapitein van Popta was nog aanwezig, benevens de Res. Kapiteins Dressel-huis, Kok, Sicco Smit en Dr. Kalsbeek. Zij zijn onmiddellijk na de capitulatie vertrokken, slechts de beroeps-officieren bleven over.

Generaal Fabius was na eenige dagen naar zijn woonplaats Baarn verdwenen. Naar ik geloof, zijn de opgemaakte rapporten door Kolonel Koot later of vernietigd of overgebracht naar de Amerikaansche legatie, met het oog op het gevaar dat verbonden was aan het afleggen der verklaringen.

Op 15 Juli hebben wij ons werk gestaakt. Ik heb toen de bekende verklaring geteekend, na van den Kolonel van Alphen, die toen als Chef van den Generalen Staf optrad, de verzekering te hebben ontvangen, dat het teekenen der verklaring in het belang van het land was, aangezien de officieren benoemd zouden zijn om verdere leiding te geven aan de Nederlandsche jeugd en het wenschelijk was deze jeugd onder Nederlandsche leiding te houden.

In dit opzicht was het o. a. de bedoeling, dat de K.M.A. verder zou blijven bestaan. De Gouverneur der K.M.A., Generaal-Majoor H.C.G. Baron van Lawick, zou de leiding der K.M.A. behouden. De Genie- en Artillerie-cadetten zouden een technische opleiding ontvangen onder leiding van hun vroegere leeraren en na een bepaalden tijd in Delft verder gaan studeeren voor ingenieur.

Verder zou onder leiding van Majoor-Vlieger Steup voor de luchtvaartcadetten een navigator-cursus worden ingericht en zouden de infanterie-cadetten, voor zoover zij daartoe bereid waren, onder mijn leiding een cursus volgen voor Indisch ambtenaar.

Zij zouden daartoe eerst aan de K.M.A. een vooropleiding ontvangen en daarna aan de Rijksuniversiteit te Utrecht verder gaan studeeren. Besprekingen hiervoor waren door mij reeds met de Utrechtsche professoren gevoerd.

Generaal Lawick weigerde op 15 Juli de verklaring te teekenen en Luitenant-Kolonel Keppel Hesselinck nam zijn taak over.

Door de Duitsche autoriteiten werd ondertusschen geweigerd de cursussen in te richten; de K.M.A. werd door de Duitsche weermacht in beslag genomen en de cadetten der Militaire Administratie, die een opleiding voor accountant ontvingen, de luchtvaartcadetten onder leiding van Majoor Steup en de Geniecadetten onder leiding van de Heeren Pool, Ir. Kramer en Dr. Meulenbeld, gingen voor verdere opleiding naar Oosterhout (bij Breda). Ook deze cursussen werden stopgezet toen de Arbeidsdienst (eerst Opbouwdienst) werd opgericht.

Aangezien de opleiding tot bestuursambtenaar voor de cadetten werd geweigerd, zocht ik ander werk. Met medewerking van den Secretaris-Generaal van het Departement van Onderwijs en van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie, werd ik benoemd tot directeur van het Ethnografisch Museum der voormalige K.M.A. Op deze wijze werd dit Museum gered voor de Duitsche inneming. Na tijdelijk te hebben geassocieerd onder de gemeente Breda (pro forma) kwam het Museum in beheer bij het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie. Tot mijn vertrek uit Holland (13 Maart 1942) hebben de Duitschers zich met het Museum niet bemoeid.

Reeds vrij spoedig na mijn terugkomst te Breda (15 Juli 1940) kwam ik in contact met den reserve-kapitein Michel, wonende villa Torenzicht te Baarn. Hij bewees de radio-contact met Engeland te hebben en met eenige officieren uit Breda, o. a. Kapitein der Genie Lohmeyer en de 1e Luitenant F. Crul en de 2e Luitenant P. de Kort, verzamelden wij gegevens om door te seinen naar Engeland.

Na eenige maanden begon de heer Michel fantastische verhalen te doen. Hij beweerde door de Regeering te Londen te zijn benoemd tot Hoofd van den Nederlandschen Inlichtingen Dienst en uit dien hoofde diende ieder Nederlandsch officier hem gehoorzaam te zijn.

Ook gaf hij mij opdracht tot het formeeren van 8 compagnieën infanterie voor Breda en omstreken, teneinde behulpzaam te zijn bij een invasie, als dat noodig mocht zijn. Verder trad Michel zeer onvoorzichtig op in telefoongesprekken en in brieven en omstreeks December 1940 heb ik de officieren te Breda verboden verder met hem in contact te treden. Michel was inmiddels verhuisd naar 's-Hertogenbosch, waar hij zijn werkterrein had en veel in contact trad met burgemeesters in Noord-Brabant. Hij is tenslotte gearresteerd door de Duitschers, ongeveer gelijktijdig met den burgemeester van Eindhoven, die met hem in contact stond.

Inmiddels was in Nederland de O.D. (Ordedienst) opgericht. Begin December 1940 verzocht de Majoor der Militaire Administratie Bruins mij om namens de hoofdleiding van O.D. het commando over de afdeling Ginneken op mij te nemen. Majoor Bruins was Commandant van de afdeling Breda. Onder Ginneken ressorteerde o.a. het vliegveld Gilze-Rijen.

Met behulp van een aantal beroeps- en reserve-officieren en kader heb ik den O.D. te Ginneken en omstreken georganiseerd, in nauwe samenwerking met Breda. De burgemeesters van beide gemeenten waren van het bestaan van den O.D. op de hoogte en hadden alle steun van voormalige burgerwacht, politie en brandweer toegezegd. Wij bekostigden alles uit eigen middelen.

Ongeveer half Maart 1941, toen ik eenige dagen te Utrecht vertoefde, kreeg ik bericht, dat de leiding van den O.D. te Breda was gearresteerd door de Duitschers. In mijn woning was grondige huiszoeking verricht en drie politieofficieren waren geweest, om mij te arresteren. Er was niets gevonden, aangezien alle zaken van den O.D. op mijn kantoor in het Ethnografisch Museum van de K.M.A. werden behandeld en ik nooit iets thuis had. Na eenige dagen ben ik weer naar Breda teruggekeerd en heb mij niet bij de Sicherheitspolizei gemeld, zooals gelast was. Nadien heb ik tot 13 Maart geen last meer gehad van de Duitschers, doch vermoedelijk ben ik nadien wel geschadwd.

Majoor Bruins en de 37 overige leden van den O.D. te Breda hebben ongeveer een half jaar gevangen gezeten in de gevangnissen te Breda en 's-Hertogenbosch. Daarna zijn zij weer vrijgelaten zonder dat er een proces gevoerd is, hoewel bij de arrestatie wapens gevonden waren, o.a. een mitrailleur met munitie en pistolen.

Ik heb het wenschelijk gevonden na de arrestaties te Breda de werkzaamheden van den O.D. te Ginneken tijdelijk te stoppen.

Ondertusschen was ik in contact gekomen met een groep cadetten en jonge luitenanten, allen oud-leerlingen van mij van de K.M.A., die onder leiding van den 2e Luitenant K.N.I.L. Sj. Nauta in het Westen van het land gegevens verzamelden en deze draadloos doorgaven naar Engeland. Bij deze groep werkten o.a. de 2e Luitenanten K.N.I.L. Kist, G. de Jong, Timmermans, van Olsen, Knoop en een aantal cadetten, o.a. van der Upwich. Tevens werkten mede de Majoor der Infanterie J. Harts uit Breda en de 2e Luitenant der Genie Porton. Wij zochten middelen om menschen naar Engeland over te brengen en er werd draadloos contact gezocht. Het hoofdkwartier was te Midden. Geld werd verstrekt door een zekeren Jansen te Amsterdam. In het najaar van 1941 ¹⁾ werden Nauta en Porton gearresteerd, evenals Majoor Harts.

1) Bij nader inzien geloof ik, dat deze arrestaties in Juli of begin Augustus zijn geweest. In het begin van Augustus ontving ik nl. van den cadet Pasdeloup uit den Haag een waarschuwing, dat gearresteerden in de gevangenis te Den Haag hem dringend verzocht hadden mij te waarschuwen in verband met de zaak Nauta. Nauta stond ook in contact met den gefusilleerden Ir. IJzerdraat.

De groep was verraden door Jansen en door een zekeren Gerbrandy, benevens door den agent van de Gestapo Stellbrink uit Oegstgeest.

Nauta werd ter dood veroordeeld. Na revisie van het proces werd de straf gewijzigd in levenslange gevangenisstraf, later verminderd tot 15 jaar. Porton werd tot 15 jaar gevangenisstraf veroordeeld. Majoor Harts werd na 5 maanden voorarrest weer vrijgelaten. 1)

De Luitenants Kist, de Jong, Knoop en van Olmen weken uit naar Frankrijk, na zich een tijdlang schuil gehouden te hebben ten huise van luitenant Timmermans te Leiden. Er is door hem nog getracht Stellbrink van kant te maken te Haarlem, doch de aanslag is mislukt. Wel was Stellbrink zwaar gewond. (Over de werkzaamheden van Kist en de Jong wordt in dit rapport nader gesproken hieronder.)

Inmiddels werd mij namens de hoofdleiding van den O.D. verzoekt het commando van de provincie Noord-Brabant op mij te nemen. Aangezien dit gewest slecht te bereizen was met de slechte treinverbindingen, stelde ik voor het gewest te splitsen in West-Brabant en Oost-Brabant. Ik nam toen het commando van West-Brabant op mij, terwijl de Luitenant-Kolonel Mathon te 's-Hertogenbosch commandant van Oost-Brabant werd.

West-Brabant werd door mij verdeeld in drie districten: Bergen op Zoom, Breda en Tilburg. Als commandant van Bergen op Zoom fungeerde de Res. Majoor Ir. Jute te Breda trad als Commandant op de Kapitein der Infanterie K.N.I.L. P. Bruin, terwijl ik zelf de leiding van Tilburg voorloopig in handen hield. De districten werden verdeeld in plaatselijke afdelingen, deze in groepen en de groepen in wijken.

Wekelijks kwam een contact-officier uit den Haag namens de hoofdleiding de dienstaangelegenheden bespreken.

Als contact-officier voor Noord-Brabant fungeerde de 2e Luitenant der Artillerie K.N.I.L. Navis, terwijl ook de 1e Luitenant de Jonge Melly, die adjudant was geweest van Overste Versteegh, die reeds gearresteerd was en die chef-staf van den O.D. was geweest, meermalen als contact-officier fungeerde. Alle zaken werden mondeling afgehandeld; er werd niets per brief behandeld. Als gewestelijk commandant van 's-Gravenhage (een afzonderlijk gewest, evenals Rotterdam) trad op de gep. Generaal der Genie K.N.I.L. v.d. Kastele, met wien ik eens een bespreking had over de verbindingen over den Moerdijk en de brug bij Dordrecht in geval van een Engelsche invasie. Verder werden te Dordrecht maatregelen genomen om pontons gereed te houden en schepen. Te Dordrecht was commandant de kapitein van de pontonniers de Jonge.

Mijn opvolger als gewestelijk commandant van West-Brabant was de reserve Kapitein der Genie Dr. Albering, die eind Maart na mijn vlucht is gearresteerd.

De Luitenants L. Kist, G. de Jong, Knoop en van Olmen zijn na het ontdekken van de groep Nauta naar Frankrijk uitgeweken. Zij zijn daar gearresteerd na het overschrijden van de demarcatielijn en zouden weer naar bezet Frankrijk teruggevoerd zijn, ware het niet, dat zij in de gevangenis in contact gekomen waren met een Fransch officier, die hen geholpen heeft uit de gevangenis vrij te komen. Deze officier bleek een gewezen Fransch militair attaché te zijn, die voor den oorlog te 's-Gravenhage werkzaam was. Uit de persoonsbeschrijving meen ik te mogen opmaken, dat het commandant Mascurot? (Mascuroend?) is geweest. Genoemde officier hoorde van Kist mijn naam en aangesien ik Mascurot tijdens de oorlogsdagen en ook voor den oorlog verschillende malen bij den Inlichtingendienst en het A.H.K. had ontmoet, verzocht hij aan Kist terug te keeren naar Holland en mij te vragen op te treden als Hoofd van een Nederlandschen Inlichtingen Dienst, die zou werken voor de groep de Gaulle.

1) Majoor Harts had aan Stellbrink, die zich bij hem met een introductie van een familielid vertrouwd had weten te maken, het plan van het vliegveld Eindhoven medegegeven, om aan Nauta te overhandigen.

Kist is toen in October 1941 naar Breda teruggekeerd en wij hebben samen de aangelegenheid besproken. 1)

Ik heb in het verzoek van de Franschen toegestemd en heb een inlichtingendienst georganiseerd, welke geregeld de berichten naar Frankrijk doorgaf. Tot dat doel stelde ik mij in verbinding met den Inlichtingendienst van den O.D. Aan het Hoofd van dien I.D. stond van Haaften, wiens werkelijke naam vermoedelijk van Hattum is. 2)

Voor mij werkten verschillende officieren, hoofdzakelijk de luitenants Crul en de Kort, terwijl ik zelf ook vele gegevens verzamelde. Ook Majoor Harts en de res. Kap. Dr. Albering verstrekten mij vele gegevens. Deze gegevens o.a. van vliegvelden, troepenverplaatsingen en kustversterkingen enz., werden gevoegd bij de wekelijksche rapporten van den Inlichtingendienst van den O.D. en het gezamenlijke materiaal werd naar Frankrijk gezonden in den vorm van getikte A-C-rapporten.

Van Breda uit gingen de rapporten naar Putte (grensstation bij Antwerpen) waar de Heer van Niftrik en zijn vrouw het gastvrije huis ter beschikking stelden van onzen dienst. De verbinding met Zwitserland en Frankrijk liep via van Niftrik, in de wandeling Oom Job genoemd. Van Putte gingen de stukken naar Antwerpen, waar de Heer van Dulken, wonende op de Italielai, als tusschenschakel optrad. Van Antwerpen werden de stukken verder geëxpedieerd naar Dr. Scheepens te Brussel, die als Hoofd van de Belgische organisatie optrad, welke verder voor vervoer naar Frankrijk zorgde door middel van koeriers. 3)

Opgemerkt moge worden, dat de Fransche militaire attache Mascurot werkte onder den schuilnaam Le Saule.

Kist trad als verbindingsschakel op en is eind December 1941 met mij te Breda en te Putte opnieuw in contact geweest. Hij bracht toen verschillende wenschen van Le Saule over en heeft met mij en van Niftrik de verdere organisatie van den I.D. besproken. De rapporten gingen toen reeds geregeld door naar Perpignan, waar G. de Jong bij Le Saule als verbindingsofficier aanwezig was.

Tusschen Breda en Putte reisde voor mij meestal de le Luit. der Inf. Fr. Brejaart, die de rapporten naar Putte overbracht. Brejaart woonde te Bergen op Zoom.

Alles ging geregeld en veilig, tot Kist in Januari 1942 te Brussel werd gearresteerd, toen hij uit Holland terugkwam en op weg was naar Le Saule. Kist had toen van mij een serie rapporten bij zich en een complete mobilisatietrommel stafkaarten van Nederland. Hij vertoefde op 14 Maart 1942 nog in een gevangenis te Brussel. Hij had toen juist een brief geschreven aan van Dulken, dien ik op mijn doorreis naar Zwitserland las.

Ondanks de arrestatie van Kist ging onze dienst geregeld verder. G. de Jong is na het uitvallen van Kist uit Perpignan naar Holland gekomen en heeft met mij te Breda de verdere voortzetting van den dienst namens Le Saule besproken. Bij deze bespreking zegde hij namens Le Saule financieelen ~~aan~~ toe, aangezien onze privé-middelen uitgeput begonnen te raken. Kist had uit eigen zak aan mij bij zijn vertrek naar Frankrijk f. 1000.-- gegeven en uit mijn eigen middelen heb ik voor den dienst ongeveer f. 1400.-- betaald aan spoorwegabonnementen, hotelkosten, het vervaardigen van teekeningen van vliegvelden en andere onkosten voor I.D. en O.D.

1) Ook hadden wij een bespreking te Schiebroek ten huize van mevrouw Drost. De Heer Drost is gezagvoerder bij de H.A.L. Bij die bespreking was ook G. de Jong aanwezig, evenals de later te noemen G.v.d. Schriek en G.v.d. Bijl.

2) Zelf werkte ik onder den naam van Bortel.

3) Ook werkte in de Belgische organisatie een zeker Flashouin, die later gearresteerd is. Hij werd door Kist en van Dulken niet vertrouwd.

Na de besprekingen te Breda is de Jong naar Perpignan teruggekeerd. De rapporten werden nadien geregeld via van Niftrik te Putte doorgesonden. Van Niftrik beschikte over valsche Belgische identiteitsbewijzen. Deze werden gebruikt om Nederlanders, die naar Frankrijk of Zwitserland uitreken door bezet Frankrijk te laten reizen, waar de Belgische identiteitsbewijzen ook geldig waren. Het meerendeel der in Zwitserland aanwezige Nederlanders heeft op deze wijze gereisd. De post Putte is inderdaad van zeer groot belang geweest.

De dienst verliep regelmatig tot begin Maart 1942. Ook de O.D. in West-Brabant groeide gestadig en er werd hard gewerkt aan de plaatselijke afdelingen. In het begin van Maart werd mij echter gemeld, dat het Hoofd van den I.D. van den O.D. - van Haeften (van Hattum) - met twee van zijn voornaamste medewerkers waren gearresteerd te 's-Gravenhage. De hoofdleiding van den O.D. waarschuwde bovendien door middel van den contact-officier Navis om de werkzaamheden van den O.D. tijdelijk stop te zetten, aangezien te Den Haag verschillende arrestaties hadden plaats gehad in den O.D. Ook te Eindhoven waren leden van den O.D. gearresteerd.

Begin Maart bereikte mij het verzoek van den O.D. om hulp te verlenen aan twee Nederlandsche reserve-officieren, die in Nederland per parachute waren geland, en die namens de Engelse regeering naar Nederland waren gezonden om gegevens over de kuststrook te verzamelen. Deze officieren waren echter niet in het bezit van stafkaarten. De Heer Bakker uit Schiedam, die in contact stond met den politie-inspecteur Moonen te 's-Gravenhage, kwam namens de leiding van den O.D. naar mij te Breda, met de vraag, of ik voor de parachutisten stafkaarten kon verstrekken. Ik heb in de week, voorafgaande aan 13 Maart 1942 aan Bakker een compleet stel stafkaarten verstrekt van de kuststrook (van Antwerpen tot Delfzijl). Gelijkijdig sprak ik af (op 2 Maart 1942) dat ik op 16 Maart te 's-Gravenhage een onderhoud zou hebben met de uit Engeland gelande officieren.

Op 13 Maart was ik te Eindhoven en zou daar des namiddags te 12.30 uur de gebruikelijke wekelijkse besprekingen houden met van Haeften (deze bespreking werd telkens in een andere plaats gehouden).

Op het station was toen aanwezig de 2e Luitenant Portier, die mij uit den Haag kwam melden, dat van Haeften met zijn twee voornaamste medewerkers was gearresteerd en dat ook Moonen was gearresteerd. Moonen zou in hotel Terminus een bespreking hebben met de uit Engeland gelande officieren, doch werd door de Duitschers gearresteerd bij het binnenkomen van het hotel. Portier ried mij dus de grootste voorzichtigheid aan, aangezien ik ook eenige dagen later een bespreking met genoemde officieren zou hebben.

Portier en ik zijn samen via den Bosch naar Breda gereisd. Portier is voor den O.D. doorgereisd naar Oosterhout en ik heb mij naar mijn kantoor in het Ethnografisch Museum te Breda begeven. Daar werd mij door den amenssis Assenberg medegedeeld, zoo spoedig mogelijk te verdwijnen, aangezien vanaf 10 uur dien morgen 4 officieren van de Gestapo huiszoeeking hielden in mijn woning te Ginneken en naar mij zochten. Toevallig was Assenberg des middags om half een bij mij thuis geweest om een stuk linnen te vragen voor mijn veldbed, dat in het Museum stond, waar ik geregeld aliep. Ik was den vorigen nacht door het bed gezakt, dat dus moest worden gerepareerd. De dienstbode had kans gezien Assenberg aan de deur te waarschuwen, hetgeen voor mij voldoende was om te verdwijnen.

Ik ben per fiets naar Bergen op Zoom gereden en heb overnacht bij Luitenant Brejaart. Den volgenden ochtend (14 Maart) ben ik met Brejaart naar Putte gereden en ben door van Niftrik over de grens geholpen. In den namiddag arriveerde ik bij de familie van Dulken te Antwerpen, waar ik tot 16 Maart verbleef.

Met een passagier ben ik met den 2e Luitenant Streef, den Stuurman Klaver 1) en den Res.Kap. Hertsberger met zijn vrouw, die op 14 Maart des avonds via Putte te Antwerpen arriveerden, naar Zwitserland afgereisd. Den eersten dag ging de reis tot Nancy, den tweeden dag via Belfort naar Montbéliard, vanwaar met een autobus tot Gle gereden werd en het laatste stuk per voet werd afgelegd in het donker. (Hierover nog nader hieronder).

Te Antwerpen gaf ik op Zondag 15 Maart mijn dienst van den Inlichtingendienst voor Le Saule over aan Karel Derksen van Angeren, den compagnon van van Dulken. Hij werkte reeds in de organisatie mede en kwam juist terug van Brussel, waar bij Dr. Schoepens instructies lagen van Le Saule. Wij hebben samen den brief ontcijferd. De brief was geschreven door Luitenant de Jong en afkomstig uit Perpignan. Le Saule vroeg nadere gegevens over oproepsteekens en codes van vliegvelden, verlichting en bakens van vliegvelden, namen en nummers der op de vliegvelden aanwezige onderdeelen, enz.

Bovendien had Le Saule 300.000 frs. beschikbaar gesteld en Kist uit de gevangenis te krijgen door eventuele omkoopning en werd mij een maandelijksch bedrag van f 500.-- toegezegd voor den dienst, met verzekering, dat alles boven dat bedrag vergoed zou worden. De berichten kwamen goed door en Le Saule stelde veel prijs op geregelde verdere rapporten.

Aangezien ik moest verdwijnen, heb ik aan Derksen van Angeren alle adressen gegeven in Holland, welke voor het voortzetten van den dienst noodzakelijk waren. Hij zou direct den volgenden dag (16 Maart) naar Nederland vertrekken. In Zwitserland kreeg ik op 30 April bericht, dat hij 13 April te Antwerpen in zijn woning door de Duitschers was gearresteerd. Van Dulken was den dag tevoren reeds gearresteerd met zijn zoon. Door deze arrestaties viel de geheele inlichtingendienst uiteen, aangezien ook van Niftrik zich een tijdlang schuil moest houden na de arrestaties te Antwerpen. Het is wel duidelijk, dat sinds begin Maart door de Duitschers de geheele schakel gevolgd is. In Zwitserland vernam ik later nog, dat Gerard van der Bijl en van der Schrieck, twee jengelui, die ook voor mij werkten, ook gearresteerd waren en dat Navis zich schuil hield.

Slechts de 1e Luitenant F. Brejaart uit Bergen op Zoom en de 2e Luitenant P. de Kort uit Breda zijn den dans ontsprengen. Zij hebben zich ook niet gemeld, toen de beroepsofficieren naar Duitschland werden vervoerd. Via mijn echtgenoot hebben zij nog het verzoek gedaan, in begin Juni, om naar Zwitserland te kunnen reizen. Zij zullen vermoedelijk nog in Nederland vertoeven. Voorzichtige informaties langs een omweg mij mijn echtgenoot, Regentesselaan 5 te Ginneken, zouden wellicht tot hun opsporing kunnen leiden.

Kort na mijn vertrek is ook mijn opvolger als gewestelijk Commandant van West-Brabant, de res. Kapitein Dr. Albering te Ginneken gearresteerd. Ir. Jute te Bergen op Zoom is misschien nog aanwezig; hij zal van den O.D. in Brabant op de hoogte zijn als districtcommandant van Bergen op Zoom. Ook een zoon van Da. Wegerif te Rotterdam, die als koerier tusschen mij en van Haften fungeerde, moet op de hoogte zijn van den O.D. benevens de Adj. O.O. Vernoulen (Inf. K.N.I.L.) te Ginneken, wonende naast het postkantoor.

Als contactschakel tusschen Londen en Holland kan zeer zeker ook dienst doen de 1e Luitenant N.J. Japikse, de Bruynestraat 38 te 's-Gravenhage, oud adjudant van den O.L.Z., die geregeld met mijn echtgenoot in verbinding staat en met alles op de hoogte is. Zeer groote voorzichtigheid is echter geboden en rechtstreeksch contact moet vermeden worden. Alle verbindingen moeten langs een omweg worden opgenomen; voor Japikse bijv. via zijn vader, Dr. Japikse, Archivaris van het Huisarchief van H.M. de Koningin, Vivienstraat te 's-Gravenhage.

1) Klaver was ter dood veroordeeld, doch voor het voltrekken van het vonnis is hij door leden van de organisatie, die gekleed waren in Duitse uniformen uit de gevangenis te Groningen gehaald en per auto ontvoerd.

Van Niftrik is misschien te bereiken via Mevrouw Harts, Rustlandstraat te Breda. Majoor Harts, die zelf vermoedelijk als beroeps-officier in Duitschland is geïnterneerd, is familie van van Niftrik. Het zou trouwens een wonder zijn, als van Niftrik als eenigste schakel in den keten niet gearresteerd was. Zoo niet, dan zal hij zeer waardevolle gegevens kunnen verstrekken. Hij is directeur van de bakelietfabriek te Putte (bij Bergen op Zoom)

Na mijn aankomst in Zwitserland op 18 Maart des avonds, werd ik met mijn reisgenooten 3 dagen te Porrentruy in de gevangenis opgesloten voor onderzoek en daarna doorgezonden naar Bern, waar wij werden overgegeven aan den Nederlandschen gezant.

Met Generaal van Tricht had ik een langdurige bespreking. De generaal zond mij onmiddellijk naar Genève, waar de adelborsten Dogger en Tazelaar vertoefden, die op het punt stonden naar Engeland te vertrekken. Den avond voor hun vertrek had ik met hen een onderhoud, waarbij ik hun alles mededeelde over de arrestaties in Holland en de nieuwste gegevens over I.D. en O.D. verstrekte, die zij medenamem naar Londen. Ook gaf ik hun adressen in Holland, welke op dat oogenblik nog te bereiken waren.

Generaal van Tricht belastte mij in Bern met het contact met de Engelsche militaire attaché's General West en Major Fryer. Gedurende ongeveer 14 dagen had ik vele besprekingen met deze attaché's en kon aan de hand van kaarten en teekeningen vele gegevens over de situatie in Nederland verstrekken. Den dag voor Goeden Vrijdag werd ik in mijn hotel te Bern door twee rechercheurs van de Bundespolizei gearresteerd, beschuldigd van overtreding van art. 301 van het Zwitsersche wetboek van strafrecht: het verstreken van inlichtingen ten gunste van een derde mogendheid, zulks naar aanleiding van mijn bezoeken aan de Engelsche legatie. Het bleek, dat de Zwitsersche politie van alles op de hoogte was en de aangelegenheid werd door den Zwitserschen Bundesanwalt voor Justitie zeer hoog opgenomen. Ik mocht geen contact hebben met het gezant of met Generaal van Tricht en gedurende 14 dagen was ik opgesloten in de Bezirksgefängnis te Bern. Ik werd op Goeden Vrijdag door een rechercheur verhoord en hoorde verder niets van de aangelegenheid. Na 14 dagen kreeg ik van den Bundesanwalt bericht, dat de aangelegenheid niet verder vervolgd zou worden. Ik werd bij den le Luitenant Burnier ontboden, die mededeelde, dat het de militaire autoriteiten ten zeerste speet, dat de arrestatie was geschied, doch dat de burgerlijke justitieele autoriteiten de arrestatie hadden doorgezet. 1)

De Majoor Daniel van den Zwitserschen Inlichtingendienst, met wien ik na mijn komst in Zwitserland een langdurig onderhoud had, had getracht mij uit de gevangenis te bevrijden, doch de Zwitsersche Bundesanwalt voor Justitie had elk contact met mij geweigerd. Later bleek, dat de Nederlandsche Gezant te Bern en Generaal van Tricht, benevens de Britsche militaire attaché ter verantwoording waren geroepen en bepaald was, dat de in Zwitserland binnengekomen Nederlanders geen contact meer mochten hebben met de Engelsche legatie.

Op 14 April werd ik uit de gevangenis ontslagen en door een rechercheur naar Nyon gebracht, waar mij Hotel des Alpes als verblijfplaats werd aangewezen. Ik moest een verklaring onderteekenen, dat ik mij niet meer met politieke of militaire aangelegenheden zou bemoeien en geenerlei werk meer zou verrichten ten gunste van den Inlichtingendienst.

- 1) Gelijkzeitig met mij waren voor hetzelfde feit gearresteerd: sergeant Schuilwerve en vaandrig Bueninck. Zij zijn eenige dagen later vrijgelaten en eveneens te Nyon geïnterneerd. Het bleek later, dat de Duitsche legatie, die van mijn aanwezigheid in Zwitserland op de hoogte was, de zaak aan het rollen had gebracht per nota.

Twee maal per dag moest ik mij bij de politie melden en voor het verlaten van Nyon was speciale toestemming vereischt van den terr. politieofficier te Lausanne. Op 16 April werd ik ontboden bij den Majoor Daniel te Bern. Hij betuigde namens den Zwitserschen Generalen Staf zijn spijt over het gebeurde en gaf de verzekering, dat in den vervolge op andere wijze zou worden opgetreden. De aangelegenheid was door de burgerlijke autoriteiten behandeld, die bevreesd waren voor Duitsche protesten en inderdaad moest de Zwitsersche neutraliteit gehandhaafd worden. Men had veel last van Duitsche protesten en diensengevolge trad men ook tegenover Nederlanders zeer streng op.

Op Hemelvaartsdag arriveerde te Bern bij het Engelsche gezantschap een koerier van Le Saule. Deze koerier had stukken bij zich voor de Britsche legatie en een aantal AC-rapporten, die door mij voor mijn vertrek uit Holland reeds waren doorgezonden naar Frankrijk. Het betrof, naar ik meen de AC-rapporten nos. 42-49. Le Saule had geen kans gezien deze rapporten door te zenden. Generaal van Tricht heeft de rapporten met bijlagen den volgenden dag per koerierspost naar Londen meegezonden.

De te Bern aankomen koerier had tevens een brief bij zich voor mij van Luitenant de Jong. Deze verzocht mij zoo spoedig mogelijk naar Frankrijk te komen, teneinde met Le Saule een bespreking te houden. Le Saule wilde mij in Frankrijk houden, terwijl de Jong dan naar Engeland zou vertrekken als schakelofficier.

Generaal van Tricht zond mij dezen brief naar Nyon en voor ik kon antwoorden was de koerier reeds weer vertrokken. Ik stelde Generaal van Tricht voor naar Frankrijk te gaan en daar te blijven werken, doch de generaal verbood dit nadrukkelijk. Wel droeg hij mij op een brief te schrijven aan Le Saule, met verzoek contact te willen opnemen met Generaal van Tricht. Deze brief is door middel van de Britsche legatie naar Frankrijk gebracht. In dezen brief stelde ik Le Saule voor persoonlijk naar Bern te komen, teneinde met den gezant en Generaal van Tricht de verbinding met Holland en Frankrijk te regelen. Le Saule wist, dat ik uit Holland was vertrokken en dat Le Saule vliegellam was geslagen. Zulks bleek uit den brief van Gijs de Jong. Voor mijn vertrek uit Zwitserland, op 2 Juli 1942, was er nog geen antwoord op mijn schrijven binnengekomen, doch Generaal van Tricht, die ik eenige dagen voor mijn vertrek te Genève nog sprak, zeide mij, dat hij in ieder geval zijn best zou doen de verbinding tot stand te brengen.

Via Barcelona bereikte ik op 5 Juli Bilbao en moest daar wachten op scheepsgelegenheid. Op 21 Juli arriveerde te Bilbao ook Luitenant de Jong, die met een groep Nederlanders uit Perpignan was aankomen. Hij was in gezelschap van den res. le Luitenant van Brink, die in Frankrijk met een bijzondere opdracht van de Nederlandsche Regeering per parachute was neergeworpen en die ook Nederland had bezocht. De Jong deelde mij mede, dat Le Saule mijn brief had ontvangen en dat hij persoonlijk naar Bern zou gaan, teneinde met Generaal van Tricht overleg te plegen. Op een der laatste dagen van mijn verblijf te Bilbao, naar ik meen 26 of 27 Juli, ontving de Jong van Le Saule een boodschap, dat "alles in orde was", waaruit de Jong de conclusie trok, dat de verbinding tusschen Le Saule en Generaal van Tricht tot stand gekomen was.

Op 31 Juli 1942 hebben de zaakgelastigde te Lissabon, Baron van Pallanit, de Heer Maas Geesteranus, de res. le Luitenant van Brink, de Jong en ik zelf ten huize van den zaakgelastigde een langdurige bespreking gehad over de evacuatie van de nog in Frankrijk en Zwitserland aanwezige Nederlanders. Er werd afgesproken, dat de zaakgelastigde in overleg zou treden met den gezant te Madrid en den Consul-Generaal aldaar, teneinde een organisatie in het leven te roepen om de in Zwitserland en Frankrijk nog vertoevende Nederlanders op clandestiene wijze door Frankrijk en Spanje te vervoeren.

Baron van Pallandt zou voor dit doel in verbinding treden met Generaal van Tricht en met de Nederlandsche consuls te Toulouse en Perpignan, de heeren Kolkman en Sevenster. Het was de bedoeling, dat de heer Kolkman de leiding van het geheel zou krijgen. De zaakgelastigde zou bij de Regeering te Londen gelden aanvragen voor het doel en de organisatie van Le Saule zou worden ingeschakeld. Ook de consul-generaal te Madrid zou een actieve rol krijgen in deze organisatie, die noodig was, omdat na 2 Juli 1942 de Fransche autoriteiten doorreisvisa voor Nederlanders uit Zwitserland weigerden, zoodat normaal vervoer niet meer mogelijk was. Bovendien verstrekten de Spaansche consuls in Zwitserland weinig visa en de zaakgelastigde te Lissabon vond het noodig, dat er vlugger afvloeiing plaats vond van de nog in Frankrijk en Zwitserland vertoevende jonge Nederlanders. In Zwitserland vertoeven deze Nederlanders in het daarvoor speciaal ingerichte kamp te Cossonay, ten Noorden van Lausanne. De stemming onder deze meerendeels jongelieden is slecht. Men heeft weinig uitsicht om uit Zwitserland weg te komen en het pogen van den zaakgelastigde te Lissabon valt allezins toe te juichen. Er mag geen poging worden nagelaten om de jonge Nederlanders in Frankrijk en Zwitserland, die dikwijls met vele gevaren Nederland zijn ontvlucht, zoo speedig mogelijk weg te helpen. Baron van Pallandt verzoekt mij bij de Regeering te Londen zijn plannen met klem te steunen en mondeling over te brengen, zoo dat noodig mocht zijn.

Op verzoek van den Heer Maa Geesteranus, die aan den zaakgelastigde was toegevoegd, liet ik te Lissabon een rapport achter omtrent de werkzaamheden van de Jong en van mij in verband met Le Saule. Vele bijzonderheden, welke terwille van de beknoptheid in dit verlag niet zijn vermeld, zijn in bedoeld rapport opgenomen.

De Jong werd in Lissabon ziek, hij kreeg een aanval van appendicitis en werd in het ziekenhuis opgenomen. Hij is dus niet te Curaçao gearriveerd. Van Brink deelde mij na het vertrek uit Lissabon mede, dat het de bedoeling was, dat de Jong na herstel weer naar Frankrijk zou vertrekken, teneinde als verbindingschakel tusschen Le Saule en den zaakgelastigde te Lissabon dienst te doen.

Voor mijn vertrek uit Genève deelde Generaal van Tricht mij mede, dat hij het noodig vond mij naar Londen te zenden en niet naar Suriname, zooals de opdracht in algemeenen zin van de Nederlandsche Regeering luidde. Generaal van Tricht heeft over deze aangelegenheid met Londen getelegrafeerd en kort voor mijn vertrek uit Genève werd ik door den Generaal te Myon opgebeld. Hij deelde mij mede, dat uit Londen telegrafisch bericht was binnengekomen, dat mijn overkomst naar Londen gewenscht was. Op 30 Juni bevestigde de Generaal mij te Genève mondeling deze opdracht. Tijdens mijn verblijf te Bilbao kreeg ik van den gezant te Madrid een schrijven, waarin werd medegedeeld, dat mijn eindbestemming Suriname zou zijn. Deze opdracht was gedateerd 8 Juli en bereikte mij 15 Juli te Bilbao. Aangzien ik van Generaal van Tricht de opdracht had mij naar Londen te begeven en van den gezant te Madrid de opdracht ontving naar Suriname door te reizen, heb ik den gezant verzocht te Londen te informeren welke eindbestemming de juiste was. Op 4 Augustus ontving ik te Cadix door middel van den Nederlandschen consul een telegram van den gezant te Madrid, meldende, dat mijn eindbestemming Suriname was.

Van Brink heeft tijdens het oponthoud te Trinidad een onderhoud gehad met het Hoofd van den Britschen I.S. Deze zegde toe te zullen zorgen, dat hij zoo speedig mogelijk naar Engeland kon doorreizen na aankomst te Curaçao. Inderdaad kreeg van Brink op Curaçao faciliteiten voor een snelle doorreis per vliegtuig naar Engeland. Van Brink is op de hoogte van de toestanden in Frankrijk en heeft van den zaakgelastigde te Lissabon de opdracht ontvangen verschillende aangelegenheden te bespreken. Op Curaçao gaf ik van Brink nog vele gegevens over de organisatie in Nederland en details over aangelegenheden betreffende den inval, teneinde die te Londen te bevoegder plaatse te bespreken.

Op 25 Augustus arriveerde ik op Curaçao en werd op 3 September doorgesonden naar Paramaribo, waar ik mij op 4 September meldde bij het militair commando voor aankomst.

Generaal van Tricht te Bern houdt met Nederland nog verbinding door middel van brieven met synthetische inkt. Of de verbinding met Le Saule thans definitief is geregeld, is mij niet met zekerheid bekend. Het lijkt mij echter van groot belang, dat die verbinding wordt ingesteld en onderhouden, omdat Le Saule waardevolle gegevens kan verstrekken aan Generaal van Tricht, van welke gegevens in Engeland gebruik kan worden gemaakt.

Tevens lijkt het mij gewenscht, om van de aanwezigheid van de Jong in Frankrijk en van Brink in Engeland profijt te trekken. De zaakgelastigde te Lissabon zal zeker weten hoe de Jong te bereiken is. Het lijkt mij van groot belang, dat er een inlichtingendienst georganiseerd wordt van Nederland via Frankrijk naar Zwitserland, welke dienst vertakkingen dient te hebben naar Madrid en Lissabon.

De Nederlandsche zaakgelastigde te Lissabon, Baron van Pallandt, de Heer Maas Geesteranus te Lissabon, de consul-generaal te Madrid, de Jong en van Brink (die momenteel op weg is naar Londen, of aldaar reeds is gearriveerd), benevens Le Saule en Generaal van Tricht, kunnen in dit opzicht ingeschakeld worden. Te Londen zou deze aangelegenheid centraal moeten worden geregeld. Baron van Pallandt verzocht mij met klem deze aangelegenheid voor te brengen.

Tevens zouden dan maatregelen moeten worden getroffen om de Nederlandsche jonge militairen, die thans in Frankrijk en in Zwitsersche werkkampen te werk zijn gesteld en geen kans zien hun doel te bereiken - het verhoeden voor de Nederlandsche zaak - te helpen om zoo spoedig mogelijk geëvacueerd te worden. Tot nu toe is het tempo te traag geweest en werd te veel aan het toeval overgelaten. De pogingen van den zaakgelastigde te Lissabon dienen mij volledig te worden gesteund, ook financieel. Naar ik van Baron van Pallandt vernam, was de financiële kant van het vraagstuk grotendeels geregeld, doch de evacuatie zal veel kosten, omdat alles langs clandestiene weg zal moeten worden geregeld.

Ten slotte moge het mij vergund zijn hulde te brengen aan het werk van den Heer en Mevrouw van Niftrik te Putte, die niet geschroomd hebben het gevaarlijke werk te verrichten ten bate van de Nederlandsche zaak. Tevens mogen worden genoemd de Heer van Dulken te Antwerpen, Italiëli en De, de Haan te Antwerpen, die hun huizen geregeld openstelden voor de Nederlandsche vluchtelingen, die op doorreis waren naar Zwitserland en Frankrijk. Ook moge worden genoemd de Heer K. Derksen van Angeren te Antwerpen, compagnon van van Dulken. Hij heeft mijn werk overgenomen en verkeert, evenals van Dulken en zijn zoon, in Duitsche gevangenschap.

Verder wordt de aandacht gevestigd op de luitenant de Kort te Breda en Brejaart te Bergen op Zoom, die na mijn vertrek uit Nederland met mijn echtgenoot het werk hebben voortgezet. Een erkenning van hun werk, in den een of anderen vorm na den oorlog, moge wellicht in overweging worden genomen.

Ook de luitenant Kist (INF. KNIL.) en de Jong (INF. KNIL.) hebben seer gevaarlijk en nuttig werk verricht. Ik beveel hen in het bijzonder aan bij de bevoegde Nederlandsche autoriteiten, evenals Luitenant Nauta (INF. KNIL.) Beiden 1) zijn thans door de Duitschers tot langdurige gevangenisstraffen veroordeeld.

1) Kist en Nauta.

Paramaribo, 10 September 1942.

De Kapitein der Infanterie K.N.I.L.,

W.G.

Dr. J.M. Somer.